https://www.digitalvscorrupt.eu

Co-funded by
the European Union

МАТЕРИЈАЛИ ЗА ОБУКА ЗА КОРУПЦИЈА ВО ЈАВНИОТ СЕКТОР

СЕТ МОДУЛИ ЗА ОБУКА РАЗВИЕНИ ЗА МЛАДИНСКИ РАБОТНИЦИ, ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ,ЈАВНИ СЛУЖБЕНИЦИ И ПРОФЕСИОНАЛЦИ

Оваа збирка модули е дизајнирана за зајакнување на разбирањето на корупцијата во јавниот сектор, промовирање етички вредности и поттикнување активно учество во градењето транспарентни и отчетни институции.

Развиені во рамките на проектот „With Digitalisation Versus Corruption“ (Еразмус+)

декември 2025

ERASMUS-YOUTH-2023-CB
Име на проектот: „Со дигитализација против корупцијата“ во рамки на програмата Erasmus Youth 2023 - Градење капацитети во областа на младите - Западен Балкан.

Број на проект: 101131572
Проектот „Со дигитализација против корупцијата“ е кофинансиран од Европската унија.

Координатор:
NVO Naučno – istraživačko udruženje za umjetnost, kulturno-obrazovne programe i tehnologiju EPEKA (EPEKA ME) – Црна Гора

Организации учеснички:
- Znanstveno-raziskovalno zdruzenje za umetnost, kulturne in izobrazevalne programe in tehnologijo EPEKA, socialno podjetje (EPEKA SI) – Словенија
- Phiren amenca international network (Phiren amenca) – Белгија
- Приватна научна установа Институт за применети истражувања за бизнис Скопје (IARB)- Република Северна Македонија
- Gagnsaei samtok gegn spillingu (TI-IS) – Исланд
- Qendra open doors (OPEN DOORS) – Албанија
- EPEKA Berlin EV (EPEKA BERLIN EV) – Германија
- Europe for you, z.s. (EUROPE FOR YOU) – Чешка
- Center for education and training Prizren (CET-PRIZREN) – Косово
- Scientific and research association for art, cultural an educational programmes and tehnology EPEKA (ЕПЕКА Србија) – Србија
- Fundacija europejski instytut outsourcingu (EOIF) – Полска
- Udruženje Akustikum - muzička omladina JMBH (AKUSTIKUM) – Босна и Херцеговина
- Lxkia izcilik ve doga sporlari kulubu dernegi (LIDOSK) – Турција
- Arcigay (ACIGAY APS) – Италија
- Transparency International Islandija (TI-IS) – Исланд
- Skupnost Občin Slovenije - Словенија
- Institut Jožef Stefan - Словенија

Автори:
- Scientific and research association for art, cultural an educational programmes and tehnology EPEKA (EPEKA Serbia) – Србија
- NVO Naučno-istraživačko udruženje za umjetnost, kulturno-obrazovne programe i tehnologiju EPEKA (EPEKA ME) – Црна Гора
- Znanstveno-raziskovalno zdruzenje za umetnost, kulturne in izobrazevalne programe in tehnologijo EPEKA, socialno podjetje (EPEKA SI) – Словенија
- Transparency International Islandija (TI-IS) – Исланд

ОГРАДУВАЊЕ ОД ОДГОВОРНОСТ

Информациите и ставовите наведени во овој Прирачник се ставови на Институтот за применети истражувања за бизнис и не мора нужно да го одразуваат официјалното мислење на Европската Унија или на која било друга финансирачка институција. Ниту институциите на Европската Унија, ниту кое било лице што постапува во нивно име, не можат да бидат одговорни за употребата што може да се направи на информациите содржани во овој документ.

СОДРЖИНА

04 ВОВЕД

06 МОДУЛ 1: РАЗБИРАЊЕ НА КОРУПЦИЈАТА ВО ЈАВНИОТ СЕКТОР

09 МОДУЛ 2: ПРИЧИНИ И ПОСЛЕДИЦИ ОД КОРУПЦИЈАТА ВО ЈАВНИОТ СЕКТОР

12 МОДУЛ 3: ІИНТЕГРИТЕТ, ЕТИКА, СУДИР НА ИНТЕРЕСИ И ОТЧЕТНОСТ ВО ЈАВНАТА СЛУЖБА

15 МОДУЛ 4: МЛАДИ И ГРАЃАНСКО АНГАЖИРАЊЕ ВО АНТИКОРУПЦИЈАТА И ЈАВНИОТ НАДЗОР

18 МОДУЛ 5: МЕХАНИЗМИ ЗА ПРИЈАВУВАЊЕ, УКАЖУВАЊЕ И ДИГИТАЛНИ АЛАТКИ ВО ЈАВНИОТ СЕКТОР

21 ЗАКЛУЧОК

22 АНЕКСИ

ВОВЕД

За проектот

DigitalVScorrupt е проект за градење капацитети во рамките на Еразмус+ кој има за цел да се бори против корупцијата во Европската унија и Западен Балкан преку дигитални алатки, активности за учење и зајакнување на младите, младинските работници, граѓанското општество и професионалците.

Корупцијата е сложен социјален, политички и економски феномен што ги засега сите земји. Во јавниот сектор, корупцијата ги ослабува институциите, ја намалува довербата во власта, го нарушува процесот на донесување одлуки и го поткопува еднаквиот пристап до јавните услуги. Таа директно им штети на граѓаните со намалување на квалитетот на образованието, здравствената заштита, социјалната заштита, инфраструктурата и другите услуги што треба да му служат на јавниот интерес.

Проектот одговара на потребата од практично, достапно и младински ориентирано антикорупциско образование. Тој поддржува неформално учење, меѓусекторска соработка и граѓанско учество, истовремено истражувајќи како дигиталните алатки можат да ја зајакнат транспарентноста, пријавувањето, јавниот надзор и отчетноста на институциите.

Во рамките на проектот, пристапот за обука комбинира неколку клучни димензии:

1. Разбирање на корупцијата: што е корупција, како се појавува во јавниот сектор и зошто е важна за демократијата и социјалната правда.
2. Законски и етички рамки: национално законодавство, стандарди за интегритет, етички кодекси и релевантни меѓународни антикорупциски инструменти.
3. Идентификација и превенција: препознавање фактори на ризик, процеси подложни на корупција и практични мерки за намалување на можностите за корупција.
4. Алатки и техники за борба против корупцијата: механизми за транспарентност, системи за контрола, канали за пријавување, надзор и дигитални решенија.
5. Протоколи за пријавување и одговор: безбедни и доверливи канали за пријавување, заштита на укажувачи и институционално постапување.
6. Интерактивни методи на учење: работилници, студии на случај, симулации и играње улоги што ги поврзуваат антикорупциските концепти со секојдното.
7. Евалуација и следење: рефлексија, повратни информации и можности за континуирано учење што поддржуваат долгорочно градење капацитети.

Добро испланираната обука може значително да придонесе за намалување на коруптивните практики и подобрување на довербата во јавните институции, особено кога ги комбинира знаењето, вредностите, учеството и практичните алатки.

Цели

Спроведување активности за неформално учење што ги зајакнуваат младинските работници и другите засегнати страни во областа на борбата против корупцијата во Западен Балкан и ЕУ преку меѓусекторска соработка.

Зголемување на капацитетот на организациите учеснички и зајакнување на дигиталните компетенции поврзани со идентификување, документирање и пријавување ризици од корупција.

Промовирање европски вредности, владеење на правото, отчетност и активно граѓанство преку младинска работа и учење што произлегува од заедницата.

Поттикнување дијалог на локално, национално и меѓународно ниво за штетата што корупцијата ја предизвикува врз демократијата, јавната доверба, социјалната вклученост и институционалната стабилност.

За материјалите за обука

Оваа збирка на материјали за обука е развиена во рамките на проектот Еразмус+ „With Digitalisation Versus Corruption" во рамките на програмата Erasmus Youth 2023 – Градење капацитети во областа на младите – Западен Балкан.

Општата цел на материјалите е да се зајакнат интегритетот, транспарентноста и отчетноста во јавниот сектор преку поддршка на младински работници, претставници на граѓанските организации, јавните службеници, едукатори и млади професионалци преку неформално образование.

Модулите комбинираат концизна теоретска содржина со интерактивни методи на учење, сценарија од реалниот живот и практични вежби. Тие се дизајнирани не само да ја објаснат корупцијата во јавниот сектор, туку и да им помогнат на учесниците да идентификуваат ризици, да дискутираат за етички дилеми, да ги разберат опциите за пријавување и да развијат локални иницијативи што промовираат интегритет.

Како да се користат материјалите

Овие материјали за обука се наменети за обучувачи, младински работници, едукатори, фасилитатори од граѓанските организации и институции што организираат образовни активности за антикорупција, етика, интегритет и активно граѓанство.

Материјалите може да се користат како целосна програма за обука или како одделни самостојни модули, во зависност од потребите, профилот и претходното знаење на учесниците.

Секој модул вклучува краток теоретски преглед, интерактивни вежби и групна работа, прашања за рефлексија и белешки за фасилитаторот со предлози за адаптација и следење. Фасилитаторите се охрабруваат да ги приспособат јазикот, времетраењето, примерите и методите на работа на конкретниот локален контекст.

МОДУЛ 1: РАЗБИРАЊЕ НА КОРУПЦИЈАТА ВО ЈАВНИОТ СЕКТОР

Преглед на модулот

Целна група	**Младински работници, претставници на граѓанските организации, јавни службеници, млади професионалци и едукатори во локалната заедница**
Времетраење	**90–120 минути**
Методологија	**Неформално образование (партиципативно, рефлексивно, искуствено и засновано на дискусија)**
Формат	**Погодно за работилници, обуки, сесии за образование во локалната заедница и хибридно учење**

Цели на учење

- Да се разберат концептот и природата на корупцијата во јавните институции и давањето на услуги.
- Да се идентификуваат вообичаените форми на корупција во јавниот сектор и нивните ефекти врз граѓаните и општеството.
- Да се препознае важноста на интегритетот, непристрасноста, отчетноста и транспарентноста во јавната дејност.
- Да се размисли за личната и колективната одговорност за промовирање на етичко управување.

Вовед

Корупцијата во јавниот сектор е една од главните пречки за демократски развој, социјална правда и доверба во институциите. Таа не влијае само на апстрактни системи или политика на високо ниво, туку директно го обликува начинот на кој граѓаните ги доживуваат училиштата, болниците, општините, судовите, агенциите за вработување, полициските служби и другите јавни институции. За младинските работници, активистие во граѓанското општество и јавните службеници, разбирањето на корупцијата значи препознавање и на незаконските дејства и на секојдневните практики, ставови и нерамнотежи на моќ што овозможуваат злоупотребата на функцијата да продолжи.

Разбирање на корупцијата во јавниот сектор

Корупцијата најчесто се разбира како злоупотреба на доверена моќ за приватна корист. Во јавниот сектор, тоа значи користење јавна функција, јавни ресурси или јавни овластувања за корист на себеси, роднини, политички истомисленици или приватни интереси, наместо за јавен интерес.

Корупцијата во јавниот сектор може да биде голема или ситна, директна или скриена. Таа може да се појави во јавните набавки, вработувањето, лиценцирање, социјални придобивки, инспекции, инфраструктурни проекти, пристапот до правдата и многу други процеси на донесување одлуки. Понекогаш е видлива преку поткуп; другпат е вградена во фаворизирање, влијание, притисок или селективна примена на правилата.

Форма	Опис	Пример
Поткуп	Нудење, давање или барање нешто од вредност за влијание врз одлука или услуга.	Граѓанин му плаќа на службено лице да забрза дозвола или да добие повластен третман.
Непотизам и фаворизирање	Давање предност на роднини, пријатели, партиски членови без оглед на заслугите.	Општината вработува член на семејство на функционер во општината без транспарентна постапка.
Судир на интереси	Приватни интереси несоодветно влијаат врз службена должност или расудување.	Службено лице учествува во доделување договор на компанија поврзана со неговото семејство
Злоупотреба на јавни ресурси	Користење јавни средства, возила, податоци или објекти за приватна или политичка корист.	Јавна опрема се користи за приватна градба или активности на кампања на одредена политичка партија.
Манипулација со јавни набавки	Прилагодување или искривување на јавната набавка за корист на фаворизиран понудувач.	Тендерските критериуми се напишани така што одговараат на однапред определена компанија.

Клучни точки за дискусија

Корупцијата во јавниот сектор ја зголемува нееднаквоста, го ослабува квалитетот на услугите, ја нарушува довербата во институциите и создава чувство дека правилата не важат еднакво за сите. Затоа, разбирањето на корупцијата бара и правна свест и вредносно размислување за правичноста, заслугите, јавната одговорност и човековите права.

Практична активност: „Мапирање на корупцијата во јавниот живот“

Цел: Да се идентификуваат вообичаените ризици од корупција во јавните институции и да се дискутира како тие влијаат врз граѓаните.

Метод: Работа во мали групи, проследена со презентација и дискусија.

Чекори:

- Поделете ги учесниците во мали групи од 4–6 лица.
- Побарајте од секоја група да идентификува каде може да се појават ризици од корупција во јавниот живот (на пр., вработување, јавни набавки, дозволи, инспекции, здравство, образование, јавни придобивки).
- Групите креираат визуелна мапа што ги прикажува актерите, причините, последиците и можните превентивни активности.
- Секоја група ја презентира својата мапа, а обучувачот ја олеснува споредбата помеѓу реалноста и институционалните одговорности.

Материјали: флипчарти, маркери, самолепливи ливчиња и опционално примери на случаи од локални медиуми.

Време: 45–60 минути.

Рефлексија и дискусија

- Кои се најчестите форми на корупција во јавниот сектор во локален контекст?
- Зошто луѓето понекогаш толерираат или нормализираат неправичен третман или злоупотреба на функција?
- Како корупцијата во јавниот сектор влијае врз младите и ранливите групи?
- Која е разликата помеѓу она што е незаконско и она што е неетично, но сепак штетно?

Забелешки за фасилитаторот и совети за адаптација

Фасилитаторите треба да ги охрабрат учесниците да користат конкретни примери, притоа одржувајќи ја дискусијата со почит и без обвинување. Корисно е темата да се поврзе со услуги што луѓето навистина ги користат во секојдневниот живот, бидејќи тоа ја прави корупцијата повидлива и поблиска. Кога се работи со мешани групи, примерите може да се приспособат на контекстот и профилот на учесниците, како што се образование, социјални услуги, општини или младинска работа.

Референци и дополнително читање

- Transparency International. Индекс на перцепција на корупцијата и антикорупциски ресурси.
- UNODC. Серија модули за антикорупција и насоки за јавен интегритет.
- OECD. Прирачник за јавен интегритет.
- Регионална антикорупциска иницијатива (RAI) – публикации за Западен Балкан.

МОДУЛ 2: ПРИЧИНИ И ПОСЛЕДИЦИ ОД КОРУПЦИЈАТА ВО ЈАВНИОТ СЕКТОР

Преглед на модулот

Целна група	Младински работници, претставници на граѓанските организации, јавни службеници, млади работници и едукатори во локалната заедница
Времетраење	90–120 минути
Методологија	Неформално образование (партиципативно, рефлексивно, искуствено и засновано на дискусија)
Формат	Погодно за работилници, обуки, сесии за образование во локалната заедница и хибридно учење

Цели на учење

- Да се идентификуваат структурни, институционални, социјални и лични двигатели на корупцијата во јавната администрација.
- Да се разбере како слабите системи и толерираните практики го зајакнуваат коруптивното однесување.
- Да се анализираат краткорочните и долгорочните последици од корупцијата за институциите, заедниците и поединците.
- Да се размисли за стратегии за превенција што ги адресираат причините за корупција, а не само видливите симптоми.

Вовед

Корупцијата не настанува во вакуум. Таа се појавува таму каде што се преклопуваат слаб надзор, недостаток на транспарентност, неформални односи на моќ, политички притисок, ниски етички стандарди и социјална толеранција. Разбирањето на причините и последиците од корупцијата им помага на учесниците да се движат подалеку од морално осудување и кон критичка анализа на системите, поттикнувачите и празнините во отчетноста.

Разбирање на причините и последиците

Во многу контексти, корупцијата опстојува затоа што нуди приватна корист во средини каде што процедурите се нејасни, санкциите се слаби или јавната доверба е веќе ниска. Ако институциите не се транспарентни и граѓаните се чувствуваат немоќни, корупцијата може да се нормализира како „начинот на кој функционираат работите".

Последиците одат многу подалеку од индивидуално погрешно постапување. Корупцијата го намалува квалитетот на јавните услуги, ги зголемува јавните трошоци, ги обесхрабрува заслугите, ја ослабува демократијата и создава долготрајна нееднаквост.

Категорија	Опис	Пример
Институционална слабост	Слаби контроли, лош надзор, нејасни одговорности и недостиг на санкции создаваат соодветни услови за злоупотреба.	Канцеларија обработува апликации без следливи записи или внатрешна проверка.
Политички и социјален притисок	Службениците може да бидат под влијание на партиска лојалност, лични врски или притисок од претпоставени.	На висок државен службеник му се кажува да фаворизира политички поврзан добавувач.
Недостаток на транспарентност	Затворени процедури, недостапни информации и недостаток на критериуми го отежнуваат надзорот.	Граѓаните не можат да видат зошто еден апликант добил поддршка, а друг не.
Толеранција и нормализација	Кога корупцијата се смета за нормална или неизбежна, отпорот станува послаб.	Луѓето прифаќаат неформални плаќања како рутинско олеснување при добивање на услуги.
Лична етика и поттикнувачи	Низок интегритет, страв, опортунизам или лична корист можат да поттикнат погрешно постапување.	Вработен прифаќа подароци за да обезбеди повластен третман.

Клучни точки за дискусија

Корупцијата не е само прашање на лоши поединци. Таа е и прашање на слаби системи, поттикнувачи и култури во кои правичноста може да се компензира за лојалност или удобност. Затоа, ефективната превенција бара институционални реформи и образование засновано на вредности.

Практична активност: „Дрво на причини"

Цел: Да се истражат корените и видливите ефекти на корупцијата преку заедничка анализа.

Метод: Групна размена на идеи и визуелно мапирање.

Чекори:

- Поделете ги учесниците во мали групи.
- Секоја група црта дрво: корените ги претставуваат причините, стеблото го претставува проблемот со корупцијата, а гранките ги претставуваат последиците.
- Учесниците дискутираат кои причини се институционални, социјални, економски, културни или лични.
- Групите ги презентираат своите дрва и споредуваат кои причини изгледаат најтешки за адресирање.

Материјали: флипчарти, маркери, самолепливи ливчиња.

Време: 50–60 минути.

Рефлексија и дискусија

- Кои причини се највидливи во вашиот контекст, а кои се поскриени?
- Кои се првите последици што граѓаните ги забележуваат кога корупцијата влијае врз јавните услуги?
- Како корупцијата влијае врз довербата, мотивацијата и подготвеноста за учество во јавниот живот?
- Какви мерки за превенција ги адресираат причините, а не само скандалите откако ќе се случат?

Забелешки за фасилитаторот и совети за адаптација

„Дрвото на причини" најдобро функционира кога учесниците се охрабруваат да ги поврзат личните искуства со поширокиинституционални обрасци. Обучувачите можат да ја збогатат сесијата со кратки примери од вести или анонимизирани случаи од локалната јавна администрација. Каде што е релевантно, дискусијата може да опфати и како дигиталните системи ја подобруваат транспарентноста, но само кога се поврзани со јасни правила и отчетност.

Референци и дополнително читање

- UNDP. Насоки за превенција на корупцијата и ресурси за интегритет.
- OECD. Прирачник за јавен интегритет и материјали за ризици по интегритетот.
- Совет на Европа / GRECO ресурси за антикорупциски стандарди.
- Transparency International. Истражувања за корупција, доверба и јавни институции.

МОДУЛ 3: ИНТЕГРИТЕТ, ЕТИКА, СУДИР НА ИНТЕРЕСИ И ОТЧЕТНОСТ ВО ЈАВНАТА СЛУЖБА

Преглед на модулот

Целна група	Младински работници, претставници на граѓанските организации, јавни службеници, млади професионалци и едукатори во заедницата
Времетраење	90–120 минути
Методологија	Неформално образование (партиципативно, рефлексивно, искуствено и засновано на дискусија)
Формат	Погодно за работилници, обуки, сесии за образование во локалната заедница и хибридно учење

Цели на учење

- Да се дефинираат интегритет, етика, отчетност и судир на интереси во контекст на јавната служба.
- Да се препознаат вообичаени етички дилеми со кои се соочуваат јавните службеници и давателите на услуги.
- Да се разбере зошто кодексите на однесување и транспарентните процедури се важни во секојдневната работа.
- Да се развијат стратегии за одговорно донесување одлуки и заштита на јавниот интерес.

Вовед

Јавната служба се темели на доверба. Граѓаните очекуваат јавните институции да дејствуваат законито, правично и во јавен интерес. Затоа, интегритетот и етиката не се изборни вредности; тие се основни услови за легитимно и ефективно управување. Дискусиите за корупција не треба да се фокусираат само на злоупотребите откако ќе се случат, туку и на секојдневните одлуки што помагаат да се спречи недозволеното однесување уште пред да започне.

Разбирање на интегритетот и отчетноста

Интегритетот се однесува на усогласеност меѓу вредностите, зборовите и дејствијата. Во јавната служба, тоа значи постапување непристрасно, одговорно и транспарентно дури и кога никој не гледа. Етиката се однесува на принципите што го водат правичното и одговорно однесување, додека отчетноста значи да се биде одговорен за одлуките, дејствијата и користењето јавни ресурси.

Судирот на интереси е особено важен во јавната администрација затоа што приватните интереси, семејните врски, партиската лојалност или личната корист можат тивко да ги искриват одлуките. Дури и кога формално не е прекршен закон, перципираниот судир на интереси може да ја наруши јавната доверба.

Концепт	Дефиниција	Пример во јавна служба
Интегритет	Усогласеност меѓу вредностите и однесувањето; постапување во согласност со јавниот интерес.	Вработен одбива притисок да измени записи или да фаворизира познат апликант.
Етика	Заеднички принципи што дефинираат што е правично, одговорно и соодветно.	Јавна институција следи кодекс на однесување за подароци, комуникација и донесување одлуки.
Судир на интереси	Приватен интерес се меша или изгледа дека се меша во јавната должност.	Член на комисија учествува во избор на компанија во сопственост на роднина.
Отчетност	Да се биде одговорен за дејствија, одлуки и користење овластувања или ресурси.	Раководител ги документира одлуките и може да ги објасни критериумите зад нив.
Непристрасност	Постапување со случаите според правила и заслуги, а не според врски или притисок.	Апликациите се оценуваат според истите објавени критериуми за сите апликанти.

Клучни точки за дискусија

Градењето интегритет во јавната служба бара повеќе од обука за усогласеност. Тоа вклучува и давање личен пример, етичко лидерство, сигурна внатрешна комуникација, транспарентна документација и работна култура во која луѓето можат да отвараат дискусија за интегритет без страв.

Практична активност: Играње улоги „Етика во јавната служба“

Цел: Да се истражат етичките дилеми и донесувањето одлуки под притисок во реални ситуации од јавниот сектор.

Метод: Играње улоги, дискусија и заеднички заклучоци.

Чекори:

- Поделете ги учесниците во групи од 4–5 лица.
- Дајте ѝ на секоја група кратко сценарио, како што има притисок да се даде предност на политички поврзан кандидат, подарок од корисник на услуга или судир на интереси во јавни набавки.
- Групите подготвуваат и изведуваат кратка игра на улоги што покажува како би одговориле на ситуацијата.
- По секоја презентација, учесниците дискутираат кои вредности биле доведени во прашање и кои заштитни механизми биле достапни.

Материјали: печатени сценарија, хартија, маркери.

Време: 60 минути.

Рефлексија и дискусија

- Кои вредности треба да го водат донесувањето одлуки во јавните институции?
- Како се поврзани законот, етиката и професионалната одговорност?
- Зошто перципираниот судир на интереси може да биде речиси исто толку штетен како и вистинскиот?
- Што им помага на луѓето да постапуваат со интегритет кога чувствуваат притисок од колеги, претпоставени или политика?

Забелешки за фасилитаторот и совети за адаптација

Фасилитаторите треба да нагласат дека интегритетот е и личен и организациски. Тој не зависи само од индивидуална храброст, туку и од јасни процедури, документација, етичко лидерство и институционална култура. Заклучоците по играта на улоги е суштинско за учесниците да ги идентификуваат научените лекции и да дискутираат кои механизми за поддршка се потребни во реалните работни места.

Референци и дополнително читање

- OECD. Прирачник за јавен интегритет.
- Стандарди на Советот на Европа за етика и судир на интереси.
- Едукативни ресурси на UNODC за интегритет и етика.
- Национални кодекси на однесување за јавни службеници и државни службеници.

МОДУЛ 4: МЛАДИ И ГРАЃАНСКО АНГАЖИРАЊЕ ВО АНТИ-КОРУПЦИЈАТА И ЈАВНИОТ НАДЗОР

Преглед на модулот

Целна група	Младински работници, претставници на граѓанските организации, јавни службеници, млади професионалци и едукатори во заедницата
Времетраење	90–120 минути
Методологија	Неформално образование (партиципативно, рефлексивно, искуствено и засновано на дискусија)
Формат	Погодно за работилници, обуки, сесии за образование во локалната заедница и хибридно учење

Цели на учење

- Да се разбере важноста на граѓанското учество и младинското ангажирање во промовирање транспарентност и отчетност.
- Да се идентификуваат практични начини на кои младите и граѓанските организации можат да ги следат институциите, да ја подигнуваат свеста и да застапуваат интегритет.
- Да се истражи соработката помеѓу заедниците, јавните институции и граѓанското општество.
- Да се дизајнираат мали локални иницијативи што ја зајакнуваат граѓанската одговорност и јавниот надзор.

Вовед

Долготрајната антикорупциска работа не зависи само од законите и институциите; таа зависи и од активни граѓани. Младите внесуваат енергија, креативност и кредибилитет во граѓанското дејствување. Кога се информирани, организирани и поддржани, тие можат да помогнат во следење на јавните одлуки, да комуницираат сложени прашања со своите врсници и да застапуваат потранспарентни и поправични институции.

Разбирање на младинското и граѓанското ангажирање

Граѓанското ангажирање вклучува индивидуални и колективни дејства насочени кон адресирање прашања од јавен интерес. Во антикорупциската работа, тоа може да вклучува подигнување на свеста, учество во донесување одлуки, иницијативи за социјална отчетност, следење буџети или јавни набавки, барање јавни информации или креирање дигитални кампањи што ја поддржуваат транспарентноста.

Младинските работници и организациите на граѓанското општество имаат важна улога во помагањето на младите да ги разберат и своите права и своите одговорности. Тие можат да ги преточат сложените антикорупциски теми во практични активности и да создадат сигурна средина за дискусија, креативност и учество.

Форма на ангажирање	Опис	Пример
Подигнување на свеста	Информирање на врсниците и заедниците за корупција, интегритет, права и постапка за пријавување.	Кампања водена од млади објаснува зошто фаворизирањето при јавно вработување им штети на сите.
Мониторинг и социјална отчетност	Следење буџети, јавни набавки, давање на услуги или процеси на донесување одлуки.	Локална младинска група ги следи општинските трошоци и споделува разбирливи заклучоци од извештаите.
Јавен дијалог	Создавање услови за дискусија со институции, медиуми и граѓани.	Јавен форум ги поврзува младите со локални службеници за прашања на транспарентност.
Акција во заедницата	Организирање видливи активности што промовираат етички јавен живот.	Училиште или младински центар организира „Недела на интегритет“.
Дигитално учество	Користење онлајн алатки за барања информации, кампањи, повратни информации или заеднично пријавување.	Учесниците градат едноставна дигитална мапа на ризици по интегритетот во локалните услуги.

Клучни точки за дискусија

Младинското ангажирање е најсилно кога е конкретно, поддржано и поврзано со реално донесување одлуки. Учеството не треба да биде симболично; треба да создава можности младите да влијаат врз јавната дебата, да научат како функционираат институциите и да практикуваат одговорно граѓанско дејствување.

Практична активност: „Дизајнирајте иницијатива за интегритет“

Цел: Да се дизајнира мала младинска или заедничка иницијатива што промовира отчетност во локалниот јавен живот.

Метод: Групна размена на идеи и мини дизајн на проект.

Чекори:

- Поделете ги учесниците во групи од 4–6 лица.
- Побарајте од секоја група да идентификува едно локално прашање поврзано со транспарентност, правичност, пристап до услуги или јавна отчетност.
- Групите дизајнираат реалистична активност, како што е работилница, кампања за подигнување на свеста, јавен дијалог, акција за мониторинг или дигитална алатка.
- Секоја група ја презентира својата идеја, целна група, партнери и очекувани резултати, по што следат повратни информации од врсниците.

Материјали: флипчарти, маркери, самолепливи ливчиња, едноставни шаблони за планирање.

Време: 60–75 минути.

Рефлексија и дискусија

- Што го прави младинското учество значајно, а не само симболично?
- Со какви бариери се соочуваат младите кога се обидуваат да се ангажираат со јавните институции?
- Кои сојузи се најкорисни за локалните антикорупциски иницијативи?
- Како граѓанските организации и јавните институции можат да поддржат долгорочно младинско учество?

Забелешки за фасилитаторот и совети за адаптација

Фасилитаторите треба да охрабрат реалистично размислување, но истовремено да дозволат креативност. Целта не е да се создадат совршени проектни предлози, туку да им се помогне на учесниците да искусат сопствено учество, тимска работа и граѓанска имагинација. Може да биде корисно да се споделат регионални примери на социјална отчетност, практики на отворена влада или младински кампањи за интегритет.

Референци и дополнително читање

- Материјали на Transparency International за млади и антикорупција.
- Ресурси на UNDP за граѓанско ангажирање и отчетност.
- Насоки и студии на случај на Open Government Partnership.
- Ресурси на Советот на Европа за младинско учество.

МОДУЛ 5: МЕХАНИЗМИ ЗА ПРИЈАВУВАЊЕ, УКАЖУВАЊЕ И ДИГИТАЛНИ АЛАТКИ ВО ЈАВНИОТ СЕКТОР

Преглед на модулот

Целна група	**Младински работници, претставници на граѓанските организации, јавни службеници, млади професионалци и едукатори во заедницата**
Времетраење	**90–120 минути**
Методологија	**Неформално образование (партиципативно, рефлексивно, искуствено и засновано на дискусија)**
Формат	**Погодно за работилници, обуки, сесии за образование во локалната заедница и хибридно учење**

Цели на учење

- Да се разберат целта и важноста на пријавувањето корупција и прекршувања на интегритетот во јавниот сектор.
- Да се препознае разликата меѓу внатрешно пријавување, надворешно пријавување, жалби и укажување.
- Да се истражи како дигиталните алатки можат да ја поддржат транспарентноста, пријавувањето, документирањето и јавниот надзор.
- Да се дискутира што ги прави механизмите за пријавување безбедни, достапни и доверливи.

Вовед

Корупцијата често опстојува затоа што луѓето не знаат каде да ја пријават, не им веруваат на институциите дека ќе одговорат или се плашат од негативни последици. Затоа, механизмите за пријавување се централен дел од антикорупциските системи. Тие треба да бидат разбирливи, достапни, доверливи каде што е потребно и поврзани со кредибилни процедури за следење. Дигиталните алатки можат да ја поддржат оваа работа, но само кога се комбинирани со правни заштитни мерки, етички стандарди и институционална посветеност.

Разбирање на каналите за пријавување и дигиталната поддршка

Во јавниот сектор, сомневање за нерегуларности може да се пријават преку внатрешни

механизми, надворешни надзорни тела, омбудсмани, антикорупциски агенции, инспекциски служби, органи за спроведување на законот или заштитени канали за укажување. Не секоја сомневање за нерегуларности е кривична пријава; некои се етички прашања, судири на интереси, неправилности во јавни набавки или злоупотреба на постапка што сепак бара дејствување.

Дигитализацијата може да го зајакне антикорупциското дејствување преку системи за е-набавки, онлајн формулари за жалби, портали за отворени податоци, документи во е-форма, јавни регистри и интерактивни алатки за граѓански мониторинг. Истовремено, дигиталните системи никогаш не треба да создаваат лажна доверба: заштитата на податоците, следењето и безбедноста на корисниците остануваат суштински.

Алатка или канали	Цел	Пример
Внатрешен канал за пријавување	**Им овозможува на вработените или корисниците на услуги директно да пријавуваат сомневање за нерегуларности во рамките на институцијата.**	Општината обезбедува доверлив онлајн формулар за сомневање за нерегуларности поврзани со интегритет.
Надворешно надзорно тело	**Прима пријави кога внатрешните канали се небезбедни, неефективни или несоодветни.**	Граѓанин пријавува неправилности за јавни набавки до антикорупциски орган.
Механизам за укажување	**Го штити лицето што пријавува неправилност во јавен интерес.**	Вработен открива манипулација со критериуми за избор преку заштитен канал.
Отворени податоци и е-набавки	**Ја подобрува следливоста, споредливоста и јавната проверка на одлуките и трошењето.**	Тендерските податоци се објавуваат во јавна база на податоци.
Граѓанска технологија / мониторинг во заедницата	**Им овозможува на граѓаните и граѓанските организации да документираат обрасци, да споделуваат докази или да визуелизираат ризици.**	Локална платформа ги мапира повторливите жалби за испорака на услуги.

Клучни точки за дискусија

Механизмот за пријавување е кредибилен само ако луѓето знаат дека постои, разбираат кога да го користат, имаат доверба дека со пријавите ќе се постапуваат правично и се чувствуваат заштитени од одмазда. Дигиталните алатки можат да ја подобрат достапноста и транспарентноста, но мора да бидат дел од поширок систем на интегритет, а не самостојно техничко решение.

Практична активност: „Изградете безбеден канал за пријавување“

Цел: Да се испита што го прави механизмот за пријавување достапен, кредибилен и заштитен за различни корисници.

Метод: Вежба во група и дискусија.

Чекори:

- Поделете ги учесниците во групи и доделете ѝ на секоја група контекст, како што е училиште, општина, јавна агенција, младински центар или болница.
- Побарајте од групите да дизајнираат едноставен канал за пријавување што објаснува кој може да пријави, што може да се пријави, како се постапува со доверливоста и какво следење треба да се случи.
- Охрабрете ги учесниците да вклучат и недигитални и дигитални елементи, како што се анонимни кутии, доверливи контакт-точки, онлајн формулари и процедури за документирање.
- Групите ја презентираат својот канал за пријавување и дискутираат за можни бариери, како што се страв, достапност, недостиг на доверба или нејасна одговорност.

Материјали: флипчарти, маркери, обрасци за пријавување.

Време: 60 минути.

Рефлексија и дискусија

- Зошто луѓето често одлучуваат да не пријават корупција или неетичко однесување?
- Која е разликата меѓу жалба, пријава за недолично однесување и укажување?
- Кои дигитални алатки најмногу помагаат во зајакнувањето на транспарентноста и следливоста?
- Кои заштитни мерки се неопходни за да се заштитат пријавувачите и да се обезбеди правично постапување?

Забелешки за фасилитаторот и совети за адаптација

Фасилитаторите треба внимателно да ја обработат димензијата на укажување и да избегнуваат да го претставуваат пријавувањето како без ризик. Дискусијата треба да вклучи доверливост, одмазда, институционална доверба, докази, заштита на податоците и емоционалниот товар на пријавувањето. Во зависност од учесниците, фасилитаторите можат да додадат и краток преглед на релевантните национални правила за заштита на укажувачите или институциите за интегритет.

Референци и дополнително читање

- Директива на ЕУ за заштита на укажувачите и поврзани насоки.
- Ресурси на UNODC за пријавување корупција и заштита на укажувачи.
- Ресурси на OECD за пријавување во јавниот сектор и системи за интегритет.
- Насоки на Transparency International за безбедно пријавување и алатки за отчетност.

ЗАКЛУЧОК

Овие материјали за обука за корупција во јавниот сектор се изградени врз разбирањето дека борбата против корупцијата бара континуирано учење, соработка и посветеност на јавните вредности. Модулите се дизајнирани да им помогнат на учесниците да се движат од основна свест кон практична рефлексија, етичка анализа, граѓанско дејствување и доверба во користењето антикорупциски алатки.

Низ модулите, учесниците истражуваат не само што е корупција, туку и зошто таа опстојува, како влијае врз институциите и заедниците, како изгледа интегритетот во практика и како граѓаните, младинските работници, јавните службеници и граѓанските организации можат да придонесат кон потранспарентен и поотчетен јавен живот.

Со комбинирање теорија, рефлексија, партиципативни методи и вежби насочени кон дејствување, материјалите имаат цел да поддржат култура во која правичноста, заслугите, јавната служба и демократската одговорност активно се практикуваат, наместо да се дискутираат само како апстрактни поими.

Кога се поддржани од етичко лидерство, безбедни канали за пријавување и значајно граѓанско учество, дигиталните алатки и неформалното образование можат да станат моќни сојузници во градењето доверба и зајакнувањето на интегритетот низ Западен Балкан и пошироко.

АНЕКСИ

Анекс 1 – Групна активност: „Корупцијата е...“

Цел: Оваа воведна групна активност им помага на учесниците да го истражат и визуелизираат концептот на корупција преку креативно изразување. Таа поттикнува дијалог, критичко размислување и тимска работа.

Опис: Учесниците работат во мали групи и ја дефинираат корупцијата користејќи цртежи, симболи, метафори или кратки фрази. Можат да ја опишат корупцијата како нешто познато, на пример „Корупцијата е како...“, со цел да го пренесат нејзиното влијание врз институциите и општеството.

Инструкции: Поделете ги учесниците во групи од 4–6 лица. Обезбедете флипчарти, маркери и самолепливи ливчиња. Оставете 15–20 минути за креативна работа. Поканете ја секоја група да го презентира и објасни својот визуелен приказ. Потоа фасилитаторот ги сумира повторливите теми и ги поврзува со првиот модул.

Белешка за фасилитаторот: Оваа активност добро функционира како активност за запознавање бидејќи ги открива постојните знаења и перцепции на учесниците на пристапен и креативен начин.

Анекс 2 – Групна активност: „Подготовка на прирачник со алатки за антикорупција“

Цел: Оваа активност им помага на учесниците да развијат практични идеи за прирачник со алатки за антикорупција во јавниот сектор. Таа поддржува тимска работа, практично учење и решавање проблеми.

Опис: Во мали групи, учесниците дизајнираат практична алатка или иницијатива за специфична целна публика, како што се млади, јавни службеници, граѓански организации или граѓани. Алатката може да биде образовна, дигитална или институционална.

Инструкции: Поделете ги учесниците во групи од 4–6 лица. Побарајте од секоја група да избере една фокус-област: механизми за пријавување во јавни институции, алатки за свесност и образование што промовираат интегритет или дигитални и колаборативни решенија за транспарентност. Оставете 30–40 минути за развој на концептот, проследени со презентации од 5–7 минути.

Белешка за фасилитаторот: Оваа активност добро се вклопува при крај на обуката

бидејќи им овозможува на учесниците да ги интегрираат лекциите од сите претходни модули и да ги претворат во конкретни предлози.

Анекс 3 – Групна активност: „Етичка дилема – играње улоги“

Цел: Оваа активност го поддржува етичкото расудување така што ги поставува учесниците во реалистични ситуации од јавниот сектор каде што вредностите, правилата и притисокот можат да се судрат.

Опис: Учесниците добиваат кратки сценарија што вклучуваат дилеми како: подарок од граѓанин, судир на интереси во јавни набавки, притисок од претпоставен или селективен пристап до јавна услуга. Секоја група подготвува кратка игра на улоги што ги илустрира можните одговори и последици.

Инструкции: Поделете ги учесниците во групи од 4 лица. Доделете сценарио или дозволете им да изберат. Оставете 10–15 минути за подготовка и 5–10 минути за секоја презентација. По секоја игра на улоги, одржете рефлексија за интегритетот, ризикот и можните заштитни мерки.

Забелешка за фасилитаторот: Нагласете дека етичките дилеми не секогаш имаат едно очигледно решение, но промислената рефлексија може да го подобри расудувањето и свеста.

Презентација на организациите учеснички и нивните претставници во проектот

Наслов улога	Организациска	Улога
Zoran Dabetic	ЕРЕКА Црна Гора	Координатор
Nermina Simoncic	ЕРЕКА Словенија	Координатор
Stefan Simoncic	ЕРЕКА Словенија	Координатор
Matej Tisaj	ЕРЕКА Србија	Координатор
Milica Nedeljkovic	ЕРЕКА Србија	Асистент на координаторот
Belma Muratovic	ЕРЕКА Црна Гора	Асистент на координаторот
Jerica Lorenci	ЕРЕКА Словенија	Асистент на координаторот
Atli Thor Fanndal	TRANSPARENCY INTERNATIONAL Исланд	Асистент на координаторот

ПАРТНЕРИ

ЕПЕКА Црна Гора (водечка организација)
Научно-истражувачко здружение за уметност, културни, образовни програми и технологија ЕПЕКА (Црна Гора) работи во Беране, рурална област со висока младинска невработеност и ограничен пристап до неформално образование. Во рамки на DigitalVSCorrupt ја координира целокупната реализација, управување и мониторинг и води национални работилници за градење капацитети насочени кон транспарентност поддржана од ИКТ и подигнување на свеста во заедницата во Црна Гора.

ЕПЕКА Словенија
Невладино социјално претпријатие активно во областа на европското граѓанство, младинската работа и инклузијата. ЕПЕКА Словенија е ко-домаќин на почетниот партнерски состанок, го поддржува управувањето и ко-развива модули за транспарентност засновани на ИКТ инспирирани од моделот ERAR; исто така е домаќин на завршната конференција и поддржува дисеминација на ниво на ЕУ.

ЕПЕКА Србија
НВО од Ниш фокусирана на млади, со силно искуство во мобилност и инклузија (вклучително и ромска и мигрантска младина). Во проектот, ЕПЕКА Србија ко-води обуки, го поддржува младинскиот дијалог Косово–Србија преку заеднички активности со CET Prizren и пилотира локални кампањи за интегритет во јавните услуги.

ЕПЕКА Германија
Член на мрежата ЕПЕКА што поддржува интеркултурно учење и комуникација. Придонесува за прекугранична дисеминација, дизајн на работилници за граѓанско ангажирање и медиуми, како и документација на добри практики меѓу партнерите.

CET Призрен (Косово)
Центарот за образование и обука Призрен промовира демократски вредности и младинско учество. Во DigitalVSCorrupt ко-дизајнира содржини за обука пријателски за младите, е ко-домаќин на работилници за градење капацитети во Косово и соработува со ЕПЕКА Србија за зајакнување на довербата, дијалогот и антикорупциската писменост кај младите.

Phiren Amenca (Белгија)
Меѓународна ромска младинска мрежа со силен капацитет за досег и застапување. Води дисеминација на ниво на ЕУ, поддржува мерки за инклузија во сите активности и менторира младински кампањски тимови за да допрат до разновидна публика со инклузивни наративи.

Transparency International Исланд
Донесува глобално антикорупциско знаење, практични алатки за мапирање ризици и пријавување, и ко-автор е на делови од прирачникот за младинска работа за корупција во јавните институции и патеки за отчетност.

Институт за применети истражувања за бизнис (Северна Македонија)
Го поддржува модулот „Корупција во бизнисот" со сесии за ризици во јавните набавки, судири на интереси и заложби за интегритет кај МСП. Ко-организира национални работилници со стопански комори и претприемачи.

QENDRA (Албанија)
Граѓански центар ориентиран кон млади што ги вклучува заедниците во неформално образование и граѓанско дејствување. Води работилници за градење капацитети во Албанија и придонесува со студии на случај за интегритет на локалните услуги.

Europe for You (Чешка Република)
Европска граѓанска организација со искуство во комуникација и младинска мобилизација. Ко-дизајнира кампањска лабораторија, поддржува креативни формати за дисеминација и визуелно раскажување приказни.

FEIO (Полска)
Образовна и outreach фондација што придонесува за дизајн на активности засновани на истражување, брзи анкети и алатки за пред/пост евалуација приспособливи за младински средини.

AKUSTIKUM (Босна и Херцеговина)
Културна организација што користи креативни медиуми и аудио-визуелни методи. Ко-води три „видео-симулациски" резултати (јавен сектор, бизнис, свиркачи), вклучително и сторибординг и младинско ко-создавање.

LIDSK (Турција)
Организација за младински развој фокусирана на граѓански вештини и дијалог. Домаќин е на работилници за градење капацитети во Турција и придонесува со фасилитаторски методи за разновидни групи.

Arcigay (Италија)
Национална граѓанска организација со експертиза во образование засновано на права и фасилитирање безбедни простори. Придонесува со стратегии за инклузија, етички протоколи и кампањски пораки за еднаквост и интегритет.

Сите партнери соработуваат преку месечни координациски повици, заеднички обрасци и заеднички мониторинг посети.

EPeKa

https://www.digitalvscorrupt.eu

Co-funded by
the European Union

DIGITAL VS CORRUPT

EPeKa Germany · EPeKa Montenegro · EPeKa Slovenia · EPeKa Serbia · ARCIGAY Associazione LGBTQIA+ Italiana · CEiT Prizren · Fundacja Europejski Instytut Outsourcingu · Ministarstvo regionalno-investicionog razvoja i saradnje sa nevladinim organizacijam

OPEN DOORS · LIDOSK · association akustikUm · TRANSPARENCY INTERNATIONAL the global coalition against corruption · Phiren Amenca · ARB INSTITUTE · EYCB